

Jolanta Kondratowicz-Pozorska*

Czynniki konkurencyjności ekologicznych gospodarstw rolnych w Polsce (na przykładzie województwa zachodniopomorskiego)

Słowa kluczowe: ekologiczne gospodarstwa rolne, czynniki konkurencyjności, zachodniopomorskie ekogospodarstwa

Keywords: ecological farms, factors of competitiveness, West Pomeranian eco-farms

Wprowadzenie

W walce o nabywcę dóbr (o konsumenta) ekologiczne gospodarstwa rolne działające w Polsce konkurują nie tylko pomiędzy sobą, ale również z podobnymi podmiotami gospodarczymi z innych państw, w tym przede wszystkim z Unii Europejskiej. W związku z tym gospodarze z ekologicznych gospodarstw rolnych, by skutecznie rywalizować z konkurentami, powinni dysponować gruntowną wiedzą na temat czynników, które mają szczególny wpływ na konkurencyjność ich gospodarstw. W skali mezoekonomicznej istotne było także rozpoznanie, jak rolnicy oceniają znaczenie poszczególnych czynników w prowadzonej przez siebie codziennej działalności. W tym celu, dążąc do określenia zbioru zmiennych, mających wpływ na konkurencyjność ekologicznych gospodarstw rolnych z punktu widzenia ekonomicznego, społecznego i środowiskowego, pod koniec roku 2012 przeprowadzono badania ankietowe. Realizując program badawczy, wyłoniono spośród wówczas działających w województwie zachodniopomorskim 3,5 tysiąca ekologicznych gospodarstw rolnych próbę losową w liczbie 320 podmiotów. W trakcie czynności przygotowawczych ustalono, że zachowana zostanie charaktery-

* Doktor Jolanta Kondratowicz-Pozorska jest adiunktem na Wydziale Zarządzania i Ekonomiki Usług (Katedra Ekonomii) Uniwersytetu Szczecińskiego. E-mail: jolanta.pozorska@wzieu.pl.

styka gospodarstw, to jest ich struktura pod względem prowadzonej działalności i powierzchni. W związku z tym losowanie miało charakter warstwowy bez powtórzeń.

Głównym celem badań – a także celem niniejszej pracy – jest scharakteryzowanie zmiennych mających wpływ na zdolność do konkutowania ekologicznych gospodarstw rolnych działających w Polsce. Kolejnym krokiem jest porównanie uzyskanego zbioru danych z rozkładem praktyk stosowanych przez zachodniopomorskich ekorołników w kierunku podniesienia konkurencyjności ich podmiotów.

Ekologiczne gospodarstwa rolne w województwie zachodniopomorskim w 2012 roku

W Polsce na koniec grudnia 2012 roku działało ponad 26,5 tysiąca producentów ekologicznych z certyfikatem. Wśród nich zdecydowaną większość stanowili rolnicy (25 944 gospodarstwa rolne). W stosunku do 2011 roku powierzchnia i liczba gospodarstw zwiększyła się o około 10%. Całkowita powierzchnia certyfikowanych gospodarstw ekologicznych obejmowała 661 687 hektarów i stanowiła około 3,4% całej powierzchni użytkowanej rolniczo w Polsce. W okresie od 2003 do 2012 roku powierzchnia przeznaczona pod uprawy ekologiczne wzrosła prawie 11-krotnie².

W województwie zachodniopomorskim funkcjonowało w badanym okresie ponad 3,5 tysiąca gospodarstw (to jest około 14% wszystkich gospodarstw ekologicznych w Polsce) zajmujących powierzchnię około 135 tysięcy hektarów (to jest ponad 1/5 powierzchni przeznaczonej na rolnictwo ekologiczne w kraju). Szczegółowy rozkład liczby gospodarstw i odpowiadających im powierzchni w poszczególnych województwach przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Powierzchnia upraw rolnych, liczba gospodarstw oraz przetwórn ekologicznych znajdujących się w systemie rolnictwa ekologicznego w podziale na województwa na koniec 2012 roku

Województwo	Powierzchnia upraw rolnych [ha]	Liczba ekologicznych gospodarstw rolnych	Liczba przetwórn ekologicznych
1	2	3	4
Dolnośląskie	44 304,12	1 312	13
Kujawsko-pomorskie	8 812,35	390	15
Lubelskie	37 466,45	2 174	36
Lubuskie	52 580,52	1 356	6
Łódzkie	9 908,72	518	15
Małopolskie	21 049,73	2 103	24
Mazowieckie	55 804,15	2 373	59
Opolskie	2 930,26	90	2
Podkarpackie	30 381,46	1 940	18

² <https://www.biokurier.pl/aktualnosci/2287-polski-rynek-zywnosci-ekologicznej-w-liczbach> (31.03.2014).

1	2	3	4
Podlaskie	56 367,30	2 924	5
Pomorskie	30 615,70	894	17
Śląskie	7 124,97	236	16
Świętokrzyskie	14 550,84	1 288	10
Warmińsko-mazurskie	112 945,30	3 793	10
Wielkopolskie	41 478,58	974	42
Zachodniopomorskie	135 366,80	3 579	24
Razem	661 687,30	25 944	312

Źródło: <http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne/Rolnictwo-ekologiczne-w-Polsce> (31.03.2014).

Średnia wielkość ekogospodarstwa w Polsce jest i była wysoka, wynosiła bowiem 25,5 hektara przy średniej krajowej dla gospodarstwa konwencjonalnego – 10 hektarów. Na tak dużą przeciętną powierzchnię mają wpływ przede wszystkim rozmiary gospodarstwa z województwa warmińsko-mazurskiego (średnia powierzchnia gospodarstwa to 29,78 hektara) oraz zachodniopomorskiego (37,82 hektara). Szczegółową strukturę wielkości gospodarstw ekologicznych w województwie zachodniopomorskim przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Struktura wielkości gospodarstw ekologicznych w województwie zachodniopomorskim w 2012 roku (%)

Wielkość gospodarstwa (ha)	do 5	5–10	10–20	20–50	50–100	Powyżej 100
Procent gospodarstw	11,1	16,9	24,1	23,6	15,4	8,9

Źródło: *Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2011–2012*, IJHARS, Warszawa 2013, s. 87.

Prawie 50% zachodniopomorskich ekorołników prowadzi działalność w podmiotach średniej wielkości (to znaczy o powierzchni od 10 do 50 ha), 80% wszystkich gospodarstw to jednostki produkcyjne, pozostałe prowadzą działalność usługowo-produkcyjną.

Do badań empirycznych wylosowano 320 podmiotów, jednakże w rzeczywistości współpracę podjęło ostatecznie 288 gospodarstw. Rozkład jednostek według wielkości powierzchni i prowadzonej działalności przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Struktura gospodarstw ekologicznych według powierzchni i charakteru prowadzonej działalności w województwie zachodniopomorskim w 2012 roku (wyniki z próby)

Wielkość gospodarstwa (ha)	do 5	5–10	10–20	20–50	50–100	Powyżej 100
Liczba gospodarstw	26	43	69	69	49	32
– w tym działalność produkcyjna	20	35	56	60	30	29

Źródło: opracowanie własne.

Rozkład danych empirycznych zawartych w tabeli 3 jest zgodny z rozkładem liczby gospodarstw ekologicznych pod względem powierzchni i charakteru produkcji w całym województwie zachodniopomorskim.

Konkurencyjność przedsiębiorstw a konkurencyjność ekologicznych gospodarstw rolnych

Mimo ciągłego wzrostu zainteresowania problemem konkurencyjności przedsiębiorstw w literaturze ekonomicznej wciąż jest pewnego rodzaju niedobór definicji, które precyzyjnie tłumaczą, a równocześnie wyczerpująco opisują złożoność tego tematu. Konkurencyjność odnoszona do przedsiębiorstwa jest postrzegana głównie jako³:

1. Zdolność określonego podmiotu do konkurowania i przeciwstawiania się konkurencji. Stanowisko to prezentuje między innymi W. Mantura⁴, a także M. Noga i M.K. Stawicka. Uważają oni, że im większa konkurencyjność przedsiębiorstwa, tym jego pozycja na rynku jest pewniejsza, a funkcjonowanie mniej narażone na bodźce zewnętrzne i niepomyślną koniunkturę⁵.
2. Działania przedsiębiorstwa zmierzające do tego, by być konkurencyjnym ze względu na cechy swoich wyrobów, na przykład cenę, jakość, dobrą opinię. Pogląd ten wyrażają J. Bremond i M.M. Salort⁶, W. Pomykało i inni⁷.
3. Pojęcie wartościujące, określające pewien stan pożądany. M. Lubiński za stan ten uważa na przykład: sprzedaż wyrobów z zyskiem, zdolność do utrzymywania i powiększania udziałów rynkowych oraz zdolność do zrównoważonego rozwoju w długim okresie⁸.
4. Proces, w którym uczestnicy rynku dążą do realizacji swych interesów. Zwolennikiem takiego określania konkurencyjności jest między innymi E. Cyrson⁹. Należy zwrócić uwagę, że owa „dążność” jest pojmowana jako próba przedstawienia

³ J. Kondratowicz-Pozorska, *Ekonomiczno-organizacyjne determinanty konkurencyjności ekologicznych gospodarstw rolnych w Polsce*, PTE o. Szczecin, Szczecin 2013, s. 86–87.

⁴ W. Mantura, *Uwarunkowania sukcesu przedsiębiorstwa w zmiennym otoczeniu*, w: *Problemy wdrażania strategii rozwoju województwa wielkopolskiego*, red. E. Skawińska, PTE o. Poznań, Poznań 2002, s. 87.

⁵ *Co decyduje o konkurencyjności polskiej gospodarki*, red. M. Noga, M.K. Stawicka, CeDeWu.pl, Warszawa 2008, s. 14.

⁶ J. Bremond, M.M. Salort, *Odkrywanie ekonomii*, PWN, Warszawa 1994, s. 176.

⁷ *Encyklopedia biznesu*, red. W. Pomykało, Fundacja Innowacja, Warszawa 1995, s. 117.

⁸ M. Lubiński, *Konkurencyjność gospodarki czy przedsiębiorstwa*, „Gospodarka Narodowa” 1995, nr 6, s. 10–11.

⁹ E. Cyrson, *Kompendium wiedzy o gospodarce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Poznań 2000, s. 35.

korzystniejszych od innych ofert ceny, jakości lub innych cech wpływających na decyzję zawarcia transakcji w celu umocnienia i poprawy swej pozycji na rynku.

5. Umiejętność osiągania i/lub utrzymywania przewagi konkurencyjnej; inaczej umiejętność ta jest postrzegana jako suma zdolności do: rozwoju, osiągania korzyści, zysków i przewagi konkurencyjnej¹⁰. W licznych pracach pogląd ten prezentują M. Godynia, B. Dobiegała-Korona i S. Kasiewicz.

I. Bilski konkurencyjność przedsiębiorstwa upatruje z kolei w zdolnościach do przewidywania, obserwowania i szybkiego wykorzystywania zmian zachodzących w środowisku dla realizacji swoich celów¹¹.

W literaturze ekonomicznej coraz częściej kwestie gospodarki rozpatruje się w kontekście zrównoważonego rozwoju. W takim ujęciu zrównoważoną konkurencyjność przedsiębiorstwa powinno się wiązać ze stałym dostosowaniem produktu do wymogów rynku (poprzez dostosowanie ich do potrzeb i oczekiwań konsumentów) oraz konkurencji, zwłaszcza pod względem asortymentu, jakości, ceny, jak i wykorzystania optymalnych kanałów sprzedaży i metod promocji, ale przestrzegając zasad etyki biznesu, najlepszego wykorzystania warunków ekonomicznych, ekologicznych i energetycznych, tak by zachować warunki do rozwoju przedsiębiorstwa w przyszłości¹².

Z punktu widzenia mezoekonomicznego gospodarstwa ekologiczne będą konkurencyjne wówczas, jeżeli potencjał, jakim jest czysta ziemia, powietrze, woda i kapitał ludzki (wiedza i umiejętności), będzie wykorzystany do produkcji dóbr, które odznaczać się będą specyficznymi walorami, niemożliwymi do uzyskania przez konkurentów (przewaga). Cechy produktu, jak i etyczne zachowania podmiotu wobec otoczenia (środowisko i społeczeństwo) znajdują uznanie u nabywców, wyrażające się w akcie kupna dobra po cenie, która zapewni dalsze sprawne i długotrwałe funkcjonowanie gospodarstwa¹³.

Konkurencyjność ekologicznych gospodarstw rolnych można zatem wyrazić jako umiejętność dążenia do osiągnięcia najlepszej pozycji na wybranym rynku produktów rolnych poprzez zgodne z zasadami rolnictwa ekologicznego wykorzystanie wszystkich zdolności konkurencyjnych gospodarstwa i stworzenie takich dóbr rzeczowych i usług, które zaspokoją potrzeby konsumentów. Oznacza to, że być konkurencyjnym to¹⁴:

- a) znaleźć drogę postępowania, która umożliwi korzystanie z potencjału gospodarstwa z poszanowaniem zasad natury, które z jednej strony zapewniają zdrowe

¹⁰ B. Dobiegała-Korona, S. Kasiewicz, *Metody oceny konkurencyjności przedsiębiorstw*, w: *Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw w Polsce*, „Materiały i Prace IFGN” 2000, t. LXXIX, SGH, Warszawa, s. 89.

¹¹ I. Bilski, *Marketing w przedsiębiorstwie. Poszukiwanie efektywności*, Oficyna Wydawnicza Ośrodek Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz 2003, s. 204–205.

¹² J. Kondratowicz-Pozorska, *Ekonomiczno-organizacyjne determinanty...*, s. 87.

¹³ Tamże, s. 104.

¹⁴ Tamże, s. 112.

- środowisko następnym pokoleniom, a z drugiej pozwalają na uzyskanie wolnego od zanieczyszczeń produktu rolnego;
- b) tworzyć przewagę zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju, w którym na plan pierwszy wysuwa się powiązanie wymagań środowiska naturalnego z potrzebami gospodarki;
 - c) kreować czystą wartość dla klienta i przyczyniać się do jej tworzenia we wszystkich ogniwach łańcucha wartości rolnictwa ekologicznego;
 - d) stosować instrumenty, które pozwolą na pełne, zgodne z ekologicznym podejściem wykorzystanie zdolności produkcyjnych gospodarstwa oraz przyczynią się do uzyskania przewagi w stosunku do innych producentów produktów ekologicznych, jak i producentów rolnych produktów konwencjonalnych.

Czynniki determinujące konkurencyjność ekologicznych gospodarstw rolnych w Polsce

J.M. Stankiewicz konkurencyjność przedsiębiorstwa uzależnia od czterech czynników, które układają się w pewnym porządku hierarchicznym (rysunek 1). Z przyjętego założenia wynika, że posiadany przez przedsiębiorstwo potencjał warunkuje uzyskanie określonej przewagi konkurencyjnej. Ta z kolei daje podstawy do kreowania i zastosowania określonych instrumentów konkurowania. Po zastosowaniu instrumentów konkurowania na rynku i zmierzeniu się z konkurentami możliwe jest osiągnięcie określonej pozycji konkurencyjnej¹⁵. Przy czym M.J. Stankiewicz zaproponował, by rozumieć poprzez:

- a) potencjał – ogół zasobów materialnych i niematerialnych przedsiębiorstwa niezbędnych do tego, aby mogło ono funkcjonować na rynkowej arenie konkurencji;
- b) przewagę konkurencyjną – efekt takiego wykorzystania potencjału konkurencyjności przedsiębiorstwa (uwzględniającego uwarunkowania otoczenia), które umożliwia na tyle efektywne generowanie atrakcyjnej oferty rynkowej i skutecznych instrumentów konkurowania, że zapewnia to powstanie wartości dodanej;
- c) instrumenty konkurowania – środki świadomie kreowane przez przedsiębiorstwo w celu pozyskania kontrahentów dla przedstawionej lub projektowanej (przyszłej) oferty;
- d) pozycję konkurencyjną – osiągnięte przez przedsiębiorstwo wyniki konkurowania w danym sektorze, rozpatrywane w świetle wyników konkurentów.

¹⁵ M.J. Stankiewicz, *Konkurencyjność przedsiębiorstwa. Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa w warunkach globalizacji*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierowania „Dom Organizatora”, Toruń 2005, s. 87.

Rysunek 1. Struktura konkurencyjności przedsiębiorstwa

Źródło: M.J. Stankiewicz, *Istota i sposoby oceny konkurencyjności przedsiębiorstwa*, „Gospodarka Narodowa” 2000, nr 7–8, s. 97.

Na konkurencyjność polskich gospodarstw rolnych mają wpływ przede wszystkim trzy czynniki:

- rynkowe, przez które rozumie się na przykład zmiany w strukturze popytu i podaży, warunki konkurowania, zmiany poziomu i struktury cen na rynkach międzynarodowych;
- strukturalne, wśród których należy podkreślić rolę nowych technik i technologii, zmiany struktury gospodarstw, wpływ globalizacji i integracji regionalnych na warunki i zasady funkcjonowania polskich gospodarstw i tym podobne;
- postęp ekonomiczny, czyli wzrost efektywności, wzrost wydajności pracy, redukcja kosztów jednostkowych, wdrażanie innowacji i tym podobne.

Podział czynników wpływających na pozycję konkurencyjną przedsiębiorstwa jest punktem wyjścia dla określenia grupy czynników wpływających na pozycję konkurencyjną ekologicznych gospodarstw rolnych w Polsce. Charakterystyczne jest jednak odwrócenie roli czynników w kształtowaniu pozycji konkurencyjnej omawianego gospodarstwa w stosunku do roli tych czynników w kształtowaniu pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa lub gospodarstwa nieekologicznego (rysunek 2).

Rysunek 2. Hierarchia czynników wpływających na kształtowanie pozycji konkurencyjnej ekologicznych gospodarstw rolnych

C z y n n i k i ś r o d o w i s k o w e		
C z y n n i k i s p o ł e c z n e		
Czynniki rynkowe	Czynniki konkurencji	Czynniki ekonomiczne

Źródło: opracowanie własne.

Pierwszą grupą czynników są czynniki rynkowe, wśród których ważne miejsce zajmują te, które przyczyniają się do wzrostu sprzedaży produktów ekologicznych, zwiększenia siły przetargowej gospodarstw ekologicznych czy większego udziału w rynku. Z czynnikami rynkowymi korespondują czynniki konkurencji i ekonomiczne. Wobec tego wybór efektywniejszego sposobu konkurowania, umacnianie przewagi konkurencyjnej czy poziomu integracji gospodarstw ekologicznych pozwala na zwiększenie skali działania gospodarstw ekologicznych, zmniejszenie kosztów działalności i poprawę potencjału finansowego gospodarstw. Kolejną grupą czynników są czynniki społeczne, do których zalicza się budowanie dobrych relacji gospodarstw ekologicznych z otoczeniem. Trudno bowiem uzyskać długoletnią pozycję rynkową i dobre wyniki finansowe bez akceptacji społecznej okolicznej ludności, władz regionu i innych podmiotów gospodarczych działających w terenie.

Ze względu na funkcję, jaką pełnią ekologiczne gospodarstwa rolne w gospodarce i środowisku, wyróżnia się dodatkową kategorię czynników wpływających na pozycję konkurencyjną tych gospodarstw – są to czynniki środowiskowe, które determinują potencjał tych podmiotów, pozwalają na uzyskanie unikatowej wartości produktów rolnych, to jest ich ekologiczny charakter, a także determinują zestaw możliwych do wykorzystania w praktyce instrumentów konkurowania. Należą do nich: czyste środowisko naturalne – gleba, woda i powietrze – oraz „czyste” techniki upraw i hodowli, to znaczy wykluczające stosowanie chemii i ingerencji o podłożu genetycznym. Grupa czynników środowiskowych wydaje się odgrywać nadrzędną rolę w stosunku do pozostałych grup czynników. Narzucają one bowiem prowadzenie takiej działalności, która wpisuje się w możliwości naturalne środowiska przyrodniczego. Czynniki środowiskowe sprawiają, że rola czynników technologicznych w kształtowaniu pozycji konkurencyjnej ekologicznych gospodarstw rolnych traci znaczenie na rzecz działań zmierzających do poszanowania środowiska naturalnego i realizacji założeń zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich. Czynniki środowiskowe zawężają także gamę dostępnych instrumentów działania w ramach czynników rynkowych, konkurencyjnych i ekonomicznych, a wymuszają poszerzenie roli czynników społecznych. Umiejętne wykorzystanie walorów środowiska

i dobre relacje z otoczeniem zapewniają ekologicznym gospodarstwom rolnym długo-trwałe, zgodne z wymogami rolnictwa ekologicznego funkcjonowanie w określonych przestrzeni i czasie.

Wyniki empiryczne

Wśród przebadanych ekogospodarzy zdecydowana większość stwierdziła, że w praktyce o konkurencyjności ekologicznych gospodarstw rolnych decydują przede wszystkim takie czynniki, jak: położenie (mała odległość od dużych aglomeracji miejskich, ukształtowanie terenu, warunki glebowo-wodne i tym podobne) i warunki sprzedaży. W tabeli 4 przedstawiono szczegółową strukturę uzyskanych odpowiedzi.

Tabela 4. Czynniki decydujące o konkurencyjności ekologicznych gospodarstw rolnych w województwie zachodniopomorskim (udział procentowy uzyskanych odpowiedzi w wybranych grupach gospodarstw)

Charakter gospodarstwa (liczba podmiotów = 100%):	Produkcyjne			Produkcyjno-usługowe		
	<10 ha (55 = 100%)	10–50 ha (116 = 100%)	>50 ha (59 = 100%)	<10 ha (14 = 100%)	10–50 ha (22 = 100%)	>50 ha (22 = 100%)
Czynniki:	(%)					
odległość od miasta < 100 km	100	75	60	95	85	35
urozmaicone ukształtowanie terenu	5	25	40	60	60	96
dobre warunki glebowo-wodne	100	100	100	100	100	100
rezygnacja z pośredników	89	75	40	55	30	30
sprzedaż gotowych produktów z surowców rolnych	100	80	30	7	9	0
zwiększenie wydajności pracy	10	50	75	20	55	58
poprawa warunków dystrybucji	16	65	73	12	34	42
dofinansowanie z UE	100	100	100	100	100	100
dobre relacje z przedstawicielami władzy	51	60	75	90	84	90
dobre relacje z mieszkańcami wsi	40	56	33	87	83	82
inne	16	29	18	23	21	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranego materiału empirycznego.

Rolnicy z gospodarstw produkcyjnych w „uwagach dodatkowych” bardzo często wpisywali, że konieczna jest zmiana przepisów prawa, która zliberalizuje warunki sprzedaży produktów rolnych i gotowych produktów. Teraz ekoproducenci mogą sprzedawać tylko produkty nieprzetworzone, a jedynie podmioty, które mają zarejestrowaną działalność przetwórczo-handlową, mogą oferować produkty półprzetworzone i przetworzone. W rzeczywistości często nie przestrzega się tych zapisów i w gospodarstwach dostarczających („produkujących”) na przykład mleko można także nabyć śmietaną, masło i inne produkty mleczne własnej produkcji.

Większość przebadanych stwierdziła również, że pośrednicy uczestniczący w drodze od rolnika do konsumenta zabierają należny im dochód. Dlatego też za ważny czynnik konkurencyjności uznają oni rezygnację z pośredników i preferowanie bezpośrednich metod sprzedaży, które nie tylko dają większy efekt ze sprzedaży, ale równocześnie stałą kontrolę rynku i preferencji konsumentów.

Z tabeli 4 wynika jednoznacznie, że wszyscy respondenci opowiedzieli się za dofinansowaniem rolnictwa ekologicznego ze środków Unii Europejskiej. Według rolników dofinansowanie gwarantuje wyższą zdolność konkurencyjną poprzez podniesienie potencjału konkurencyjnego gospodarstw i rozszerzenie gamy instrumentów umożliwiających efektywną rywalizację.

Z przedstawionego materiału wynika, że w praktyce rolnicy nie doceniają czynników społecznych. Szczególny brak zainteresowania tymi zmiennymi wykazują gospodarze z jednostek produkcyjnych, natomiast ci, którzy prowadzą działalność mieszaną, zdążyli już zauważyć, że budowanie dobrego wizerunku i atmosfery przychylności otoczenia przekłada się na korzyści ekonomiczne.

Podsumowanie

W literaturze z zakresu ekonomiki rolnictwa czynniki środowiskowe uznaje się za nadrzędne w stosunku do pozostałych czynników konkurencyjności ekologicznych gospodarstw rolnych. W drugiej kolejności wymienia się czynniki społeczne, a następnie pozostałe przedstawione na rysunku 2. W praktyce rolnicy pokazali, że doceniają warunki glebowo-wodne (100% zgodności), a gospodarze produkcyjno-usługowi wysoko oceniają także urozmaicone ukształtowanie terenu. Jednakże analizując zmienne społeczne, takie jak na przykład dobre relacje z przedstawicielami władzy i mieszkańcami wsi, trudno jest potwierdzić ich wysoką notę. Z całą pewnością rolnicy nie lekceważą dobrych relacji partnerskich z władzami i mieszkańcami okolicznych terenów, ale nie uważają, by szczególnie trzeba było o to zabiegać. Wśród postaw badanych rysują się dwie tendencje: właściciele gospodarstw produkcyjno-usługowych dbają o dobre kontakty z otoczeniem (udział procentowy odpowiedzi w tej grupie waha się od 82 do 90%), natomiast właścicie-

le gospodarstw produkcyjnych nie oszacowali jeszcze poprawnie ważności tej zmiennej (procent pozytywnych odpowiedzi: 33–75%).

Szczególną uwagę respondenci przypisują czynnikom ze sfery podażowej i popytowej, chociaż i w tym przypadku nie ma jednorodności. Na przykład położenie gospodarstwa w odległości nie dalszej niż 100 kilometrów od miasta uważają za pożądane przede wszystkim ekorolnicy z małych gospodarstw (produkcyjnych – 100% odpowiedzi, produkcyjno-usługowych – 95%), którzy jednocześnie preferują sprzedaż bezpośrednią (odpowiednio: 89% i 55%). Uważają, że w ten sposób mają niższe koszty transportu, skracają czas dostawy, czyli oferują świeższy produkt, a ostatecznie mogą także obniżyć cenę towaru. Bliska odległość ekogospodarstwa od miejsca zamieszkania klienta daje także możliwość odwiedzenia producenta i zbudowania nowych relacji na polu sprzedawca–nabywca.

Na efekty rywalizacji ekologicznych gospodarstw rolnych w rzeczywistości gospodarce mają wpływ także inne zmienne, jak: poprawa warunków dystrybucji i jednocześnie poluzowanie przepisów prawa w zakresie sprzedaży przetworzonych i/lub półprzetworzonych produktów. Pierwszym przypadkiem szczególnie zainteresowane są jednostki o charakterze produkcyjnym średnie (65%) i duże (73%), zaś w drugim przypadku: małe (100%) i średnie (80%). Znamienne jest, że w wyniku prowadzonej wzajemnej walki gospodarstwa produkcyjno-usługowe prawie nie są zainteresowane zliberalizowaniem prawa.

Chociaż w literaturze podkreśla się, że wydajność pracy w ekologicznych gospodarstwach rolnych jest niska, to ekorolnicy się nie poddali. W codziennych działaniach podjęli oni starania o obniżenie kosztów jednostkowych produkcji właśnie poprzez podniesienie wydajności pracy, ale z poszanowaniem wymogów rolnictwa ekologicznego. Szczególnie zależy na tym średnim i dużym gospodarstwom bez względu na charakter prowadzonej działalności (produkcyjne: średnie – 50%, duże – 75%; produkcyjno-usługowe: średnie – 55%, duże – 58%).

Literatura

- Bilski I., *Marketing w przedsiębiorstwie. Poszukiwanie efektywności*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz 2003.
- Bremond J., Salort M.M., *Odkrywanie ekonomii*, PWN, Warszawa 1994.
- Co decyduje o konkurencyjności polskiej gospodarki*, red. M. Noga, M.K. Stawicka, CeDeWu. pl, Warszawa 2008.
- Cyrson E., *Kompendium wiedzy o gospodarce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Poznań 2000.
- Dobiegała-Korona B., Kasiewicz S., *Metody oceny konkurencyjności przedsiębiorstw*, w: *Uwarunkowania konkurencyjności przedsiębiorstw w Polsce*, „Materiały i Prace IFGN” 2000, t. LXXIX, SGH, Warszawa.

- Encyklopedia biznesu*, red. W. Pomykała, Fundacja Innowacja, Warszawa 1995.
- <http://www.minrol.gov.pl/pol/Jakosc-zywnosci/Rolnictwo-ekologiczne/Rolnictwo-ekologiczne-w-Polsce> (31.03.2014).
- <https://www.biokurier.pl/aktualnosci/2287-polski-rynek-zywnosci-ekologicznej-w-liczbach> (31.03.2014).
- Kondratowicz-Pozorska J., *Ekonomiczno-organizacyjne determinanty konkurencyjności ekologicznych gospodarstw rolnych w Polsce*, PTE o. Szczecin, Szczecin 2013.
- Lubiński M., *Konkurencyjność gospodarki czy przedsiębiorstwa*, „Gospodarka Narodowa” 1995, nr 6.
- Mantura W., *Uwarunkowania sukcesu przedsiębiorstwa w zmiennym otoczeniu*, w: *Problemy wdrażania strategii rozwoju województwa wielkopolskiego*, red. E. Skawińska, PTE o. Poznań, Poznań 2002.
- Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2011–2012*, IJHARS, Warszawa 2013.
- Stankiewicz M.J., *Istota i sposoby oceny konkurencyjności przedsiębiorstwa*, „Gospodarka Narodowa” 2000, nr 7–8.
- Stankiewicz M.J., *Konkurencyjność przedsiębiorstwa. Budowanie konkurencyjności przedsiębiorstwa w warunkach globalizacji*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierowania „Dom Organizatora”, Toruń 2005.

Streszczenie

Głównym celem badań – a także celem niniejszej pracy – jest scharakteryzowanie zmiennych mających wpływ na zdolność do konkurowania ekologicznych gospodarstw rolnych działających w Polsce. Kolejnym krokiem jest porównanie uzyskanego zbioru danych z rozkładem praktyk stosowanych przez zachodniopomorskich rolników w kierunku podniesienia konkurencyjności ich podmiotów. W tym celu wyłoniono próbę losową o $n = 320$ gospodarstw (charakter warstwowy bez powtórzeń).

Factors of competitiveness of Ecological farms in Poland (on the example of the West Pomeranian region)

Aim of this paper is to characterize the variables which are having impact on the ability to compete organic farms operating in Poland. The next step is to compare the theoretical data set with the distribution of empirical data (in West Pomeranian farmers) in the direction of increasing the competitiveness of their farms. For this purpose, were selected random sample of farms (stratified nature without repetitions).

Translated by Jolanta Kondratowicz-Pozorska